

Bu program Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

MÜLTECİ KADINLARLA ÇALIŞAN STK'LAR İÇİN

EL KİTABI

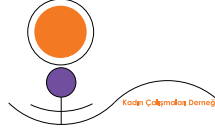
MÜLTECİ KADINLARLA ÇALIŞAN STK'LAR İÇİN EL KİTABI

Communication and outreach initiatives to change gender discriminatory social norms and attitudes towards and among the refugee population in Turkey.

Mülteci Kadınlarla Çalışan STK'lar için El Kitabı Avrupa Birliği ve BM Kadın Biriminin desteğiyle uygulanan "Sığınmacı Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı: Medya Dilini ve Zihniyetleri Değiştirebilmek" projesi çerçevesinde hazırlanmıştır.

Hazırlayanlar

Cavidan Soykan, Ebru Hanbay Çakır, Salime Tarıkçı

© Kadın Çalışmaları Derneği (2018)

Bu yayının tüm kullanım hakları Kadın Çalışmaları Derneği'ne aittir.

Yayının bir bölümünün veya tamamının çoğaltılması öncesi, Kadın Çalışmaları Derneği'nden izin alınması mecburidir.

Tasarım

Ceket Medya

Paris Cad. No:9 D:1 Kavaklıdere/ANKARA

www.ceketmedya.com

info@ceketmedya.com

Baskı

Şen Matbaa

Özveren Sokağı 25/B

Demirtepe/ANKARA

Bu program Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Bu belgenin içeriğinden sadece Kadın alışmaları Derneği Sorumlu olup, herhangi bir biçimde Avrupa Birliği'nin ve BM Kadın Birimi'ninin görüşlerini yansıttığı biçiminde yorumlanamaz.

MÜLTECİ KADINLARLA ÇALIŞAN STK'LAR İÇİN EL KİTABI

Hazırlayanlar

Cavidan Soykan

Ebru Hanbay Çakır

Salime Tarikçi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	9
I. TÜRKİYE’NİN SİĞİNMA REJİMİ	11
Vatandaşlık Konusu	13
1.1 Geçici Koruma Statüsü	14
1.2 Özel İhtiyaç Sahipleri	14
1.3 İstanbul Sözleşmesi Hükümlerinin Yorumlanması.....	16
1.4 Kayıt.....	17
1.5 Haklara Erişim	18
1.6 Geçici Korumanın Sona Ermesi	22
2. Suriyeli Mültecilerin Başvurabileceği Hukuki Mekanizmalar	22
2.1 Sınır dışı Edilme Riski ile Karşılaşma Durumunda	22
2.2. Hak Arama Özgürlüğü.....	23
2.3 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları	25
II. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINA YÖNELİK ŞİDDET	29
2.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	29
Cinsiyet- Toplumsal Cinsiyet.....	29
2.2 Kadına Yönelik Şiddet.....	30
Kadına Yönelik Şiddet Biçimleri	31
KAYNAKÇA	38

Giriş

Suriye'deki savaş sonrası en çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye'de 3 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır¹. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2017 verilerine göre Türkiye'de 3 milyonu aşan mülteci nüfusun yaklaşık %80'ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktayken² sadece kadın Suriyeli mültecilerin oranı %46.8'dir³.

Kadınların, savaş ve göç hareketlerinin olumsuz sonuçlarından en çok etkilenen gruplardan biri olması nedeniyle, kadın mültecilere yönelik her türlü şiddeti önleyecek yasal düzenlemelerin ve koruma politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak en fazla göç alan ülkelerden biri ve birçok uluslararası sözleşmeye taraf olan Türkiye'de, kadın mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayacak politikalar geliştirme ve uygulama konusunda eksiklikler yaşanmaktadır. Örneğin, AFAD⁴ 2014 yılında Türkiye'de Suriyeli Kadınlar başlıklı raporunda, şiddeti önleyecek ve şiddete uğrayan mülteci kadınların başvurabileceği mekanizmaların yetersizliğine dikkat çekmiştir.

Mülteci kadınlara yönelik şiddetle mücadelede, mülteci kadınların “kadın” ve “mülteci” olmaktan kaynaklanan özgül koşullarını göz önünde bulunduran bir perspektif geliştirmek zorunlu ve kaçınılmazdır. Özgül koşulları kavrayarak, mülteci kadınların hakları konusundaki bilgi eksikliğinin, hem mülteci kadınlar hem de kadın örgütleri açısından giderilmesi ve bu hakların kamuoyunda daha fazla görünürlük kazanması, mülteci kadınlara yönelik şiddetle mücadele açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda kadın mülteciler ile ev sahibi ülkede yaşayanlar arasında toplum odaklı çözüm koşullarının ortaya çıkabilmesi için bu alanda mücadele yürüten kadın ve mülteci örgütleri arasında işbirliği ve ortak bir mücadele hattı oluşturulması gerekir.

1 <http://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>

2 <http://www.un.org.tr/kadinlarin-sesini-bilgisini-ve-liderligini-insani-yardimin-merkezine-yerlestirmeliyiz/>

3 <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

4 https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3932/xfiles/turkiye_deki-suriyeli-kadınlar_-2014.pdf

“Sığınmacı Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı: Medya Dilini ve Zihniyetleri Değiştirebilmek” projesinin amacı bu ortak hattı oluşturmaktır. Bu amaçla kadın örgütlerini, mültecilere yönelik çalışmalar yapan STK’ları ve mülteci kadınları bir araya getirmeyi hedefleyen atölyeler ve yerel medyaya yönelik çalışmalar tasarlanmıştır. Atölyeler grupların birbirilerini tanıyarak kalıp ve ön yargıların azalmasına ve ortak bir hattın oluşmasına katkı sunacaktır.

Medya mültecilere yönelik ötekileştirici ve dışlayıcı algıların üretilmesinde ve yayılmasında etkili olan bir araçtır. Bu nedenle kadın mültecilerin mülteci olmakla sahip olunan haklarını görmezden gelen ve onlara yönelik olumsuz yargıları yaygınlaştıran medyanın rolünün ortaya konabilmesi kadına yönelik şiddetle mücadelede kritik önemdedir. Medyadaki bu olumsuz temsiller mülteci kadınlara yönelik önyargıların ve şiddetin yaygınlaşmasına ve meşru görülmesine aracılık etmektedir. Bu sebeple yerel medya, projenin hedef gruplarından biridir.

Mültecilerin yoğun olduğu ve STK’ların mülteci kadınlara yönelik çalışmalar yaptığı Mersin ve Hatay projenin hedef illeri olarak seçilmiştir. Proje çerçevesinde Mersin ve Hatay’ da bulunan kadın ve mülteci odaklı yerel örgütlerin güçlenmesine katkıda bulunulması, mülteci kadınlarla yapılacak faaliyetler sonrasında şiddete uğrayan mülteci kadınların talep ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu talep ve ihtiyaçların ilgili yerel örgütlere aktarılması ile şiddetle mücadele mekanizmalarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca yerel medyaya, toplumsal cinsiyet ve mülteci hakları konusunda duyarlılık yaratacak hak ve kadın odaklı habercilik eğitimleri verilmesi planlanmaktadır. Bu eğitimlerin amacı, medyanın kamuoyunu mültecilerle ilgili yanlış ve eksik bilgilendirmesinin önüne geçmektir.

Proje çerçevesinde 2 materyal hazırlanacaktır: Mülteci Kadınlarla Çalışma El Kitabı ve Yerel Medya Çalışanları için Hak Odaklı Habercilik Rehberi. Mülteci Kadınlarla Çalışan STK’lar için El Kitabı, mülteci kadınlarla çalışma yürüten örgütlere mültecilerin temel hakları ve hukuki mekanizmalara erişim yolları konusunda bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Umarız bu işlevini yerine getirebilir.

Kadın Çalışmaları Derneği

I. TÜRKİYE’NİN SİĞİNMA REJİMİ

Türkiye’de şu anda ikili bir sığınma rejimi uygulanmaktadır: Uluslararası koruma ve geçici koruma rejimleri. Nisan 2011’den itibaren ülkeye girişlerine kitlesel olarak izin verilen Suriyeli mülteciler⁵, Ekim 2014’te yürürlüğe giren **Geçici Koruma Yönetmeliği** kapsamında geçici koruma rejimi altında korunmaktadırlar. Suriyeli olmayan sığınmacılar ise, Nisan 2014’te yürürlüğe giren **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu** kapsamında statü alabilmektedirler. Türkiye **1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme**’yi coğrafi sınırlama ile kabul etmiştir. Bu nedenle Avrupa dışından gelen sığınmacılara **mülteci** statüsü tanımamaktadır. Avrupa dışından geliyor olmak demek, **Avrupa Konseyi’ne üye olmayan bir ülkeden** geliyor olmak şeklinde anlaşılmaktadır. Türkiye’de yaşayan mültecilerin neredeyse tamamı bu kapsamda sayılabilir. Diğer bir deyişle uluslararası hukuk açısından Türkiye’de **mülteci** statüsü verilmiş kişi sayısı parmakla sayılacak kadar azdır.⁶

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre, **Avrupalı olmayan** bir sığınma başvuru sahibinin **uluslararası koruma** kapsamında Türkiye’de kazanabileceği iki statü vardır: **Şartlı mültecilik ve ikincil koruma statüsü**;

Şartlı mültecilik statüsü Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen **yabancıya** veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen **vatansız**

5 Mülteci ifadesi metinde kategorik olarak kullanılmıştır.

6 TBMM Mülteci Alt Komisyonu Başkanı Atay Uslu’nun 17 Ocak 2018 tarihli komisyon toplantısı sonrası yaptığı açıklamaya göre Türkiye’de mülteci statüsünde sadece üç kişi bulunmaktadır. Bakınız: <http://m.t24.com.tr/haber/turkiyede-43-milyon-gocmen-yasiyor-multeci-statusunde-3-kisi-var,537273> (Erişim tarihi: 01.03.2018)

kişiyeye verilen bir statüdür. Türkiye’de **Suriyelilerin**, Avrupa Konseyi’ne üye olmayan bir ülkeden geliyor olmalarına rağmen **bu statüye başvurmaları mümkün değildir**. Geçici Koruma Yönetmeliği Geçici Madde 1’e göre, 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar nedeniyle Suriye’den kitlesel veya bireysel olarak gelen Suriye vatandaşı, vatansız ve mülteciler (örneğin **Filistinliler**) uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici korumaya alınırlar. **Geçici koruma altında kaldıkları süre boyunca da bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz.**

Suriyeli mültecilerin tabi olduğu geçici koruma, uluslararası koruma rejimine göre **istisnai bir rejimdir**. Uluslararası hukukta geçici korumayı düzenleyen bağlayıcı bir metin yoktur ve bu koruma, mülteci statüsü ile sağlanan korumadan daha düşük düzeyde bir korumaya işaret eder. Bu anlamda **geçici koruma bir istisna olmalı, belli bir süresi olmalı ve sadece kalıcı bir statüye erişiminde bir araç olmalıdır**. Halbuki Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre, geçici korumanın süre bakımından bir üst sınırı yoktur. Bu durum zaten muğlak bir nitelik taşıyan geçici koruma statüsünün Suriyeliler açısından daha da muğlak hale gelmesine yol açmaktadır. Ayrıca geçici koruma kararı İçişleri Bakanlığı’nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından alınır. Bu, her an yeni bir karar ile geçici korumanın kaldırılabilmesi anlamına gelir. **Yönetmeliğin 14. Maddesi’ne göre, geçici koruma kararının sona ermesinin ardından, geçici korunanların ülkeyi terk etmesi gerekir. Hâlbuki aşağıda değinileceği üzere, Türkiye’nin taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi’ne göre geri gönderme yasağının kapsamının daha geniş tutulması gerekir.**

Orta ve üst sınıf Suriyelilerin bir kısmı, ikamet ve haklara erişim açısından getirdiği sınırlamalar nedeniyle geçici koruma rejimine tabi olmak istememektedirler. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre, kısa dönemli ikamet izni başvurusunda bulunup, Türkiye’de yabancı statüsünde yaşayan Suriyeliler de bulunmaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre **mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma (uluslararası koruma statüleri) ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma** sağlananlara uzun dönem ikamet izni verilmemektedir (Madde 42/2). Vatandaşlık ve mülteci hukuku açısından değerlendirdiğimizde, uzun dönemli ikamet izni, tanıdığı haklar açısından Türk vatandaşlığına en yakın hukuki statüdür. **Entegrasyon seçeneği** olarak, geçici korumadan uluslararası korumaya geçiş olmadığı gibi, bu kanunda uluslararası korumadan vatandaşlığa geçişi düzenleyen bir hüküm de bulunmamaktadır. **Sonuç olarak, geçici korumada geçirilen süre, yabancıların ikamet izni toplamından sayılmaz; Türk vatandaşlığına başvuru için geçirilmesi gereken yasal süre kapsamına girmez veya vatandaşlık için başvuru hakkı tanımaz.**

Vatandaşlık Konusu

Ancak 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre, **evlenme yoluyla veya istisnai yoldan** Suriyelilerin Türk vatandaşlığını kazanması mümkündür. Bugüne kadar 6500 kadar Suriyeli, **Türk bir anne ve/veya babadan** vatandaşlık almıştır. 2011 yılından beri 4500 kadar Suriyeli ise Türk vatandaşı ile evlenerek ve kanuna göre **üç yıl şartını** yerine getirerek vatandaşlık kazanmıştır. Yaklaşık 1000 kadar Suriyeli ise geçici koruma öncesi bu statüyü almadan yabancı olarak, **beş yıl kesintisiz ikamet şartını** yerine getirerek vatandaşlığa geçmiştir (Madde 11).⁷ **İstisnai yoldan kazanma** ise Türkiye'ye sanayi tesisi getirme veya bilimsel, ekonomik, kültürel, sosyal ve sportif anlamda ülkeye katkı sağlama şartına dayanır; Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanır ve bu durumda ikamet süresini geçirme şartı aranmaz (Madde 12). Bu yolla son altı yılda yaklaşık 30.000 Suriyeli Türk vatandaşlığına geçmiştir.⁸

Bu konuda bir diğer sorun, Suriyeli çocukların vatansızlık tehlikesi ile karşı karşıya oldukları iddialarıdır. Suriye vatandaşlık hukukunda, çocuğun vatandaşlığını belirlemede baba etkilidir. **Bu nedenle çocuğun baba ismini ve Suriye'deki doğum tarihini doğru şekilde kaydettirmek önemlidir.** Birçok çocuğun babasının kayıp, ölü ya da Suriye'de savaşçı olma ihtimali mevcuttur. Zorlu savaş koşullarında ailelerin kaçarken yanlarında kimlik belgelerini getirmemiş olma ihtimalleri de vardır. Bunların yanı sıra, Suriyeli kadınların resmi bir evlilik belgesi bulunmadığından, bazen hastaneler tarafından doğum belgesine baba adı yazılmadığı ve sonuç olarak da kadınların **Nüfus Müdürlükleri'nden doğum belgesi almakta zorlandığı görülmektedir.** **Bu belge önemli bir belgedir ve uluslararası geçerliliğe sahiptir.⁹ Bu belgede ebeveynlerin adları, çocuğun doğum yeri ve tarihi ve hangi devletin vatandaşı olduğu ibareleri yer alır.** Ekim 2017 tarihi itibarıyla Türkiye'de 250.000'den fazla Suriyeli bebek doğmuştur.¹⁰ Suriye elçilikleri yeni doğan ve babası olmayan çocuklara pasaport vermekte isteksiz davranmaktadır. **Ancak yeni doğan çocuklar için baba adı ile Nüfus Müdürlüğü'nden doğum belgesi alınması ve Suriye konsolosluklarında kayıtlarının yapılması halinde, vatansızlık sorunun önüne geçmek mümkün olabilir. Son olarak yeni doğan bildirimini mutlaka İl Göç İdaresi'ne de yapılmalı ve çocuğa geçici koruma kimlik belgesi düzenlenmelidir.**

7 TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, Göç ve Uyum Raporu, Mart 2018, s. 137-138

8 Ibid, s.265.

9 *Sonsuz Geçiciliğe Çare: Suriyeli Mülteciler Türkiye Vatandaşlığı Hakkında Ne Düşünüyor?* Mültecilerle Dayanışma Derneği raporu, Nisan 2017, s. 19

10 TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, Göç ve Uyum Raporu, Mart 2018, s. 265

1.1 Geçici Koruma Statüsü

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde 16 Mart 2018 tarihinde yapılan değişiklikle, bu rejim içerisinde sunulan sosyal hizmetler ve yardımdan **Göç İdaresi Genel Müdürlüğü** sorumlu kılınmıştır. Suriyelilerin kitlesel olarak giriş yapmaları nedeniyle, Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) mültecilerin başta barınma olmak üzere, temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yönetmelikle görevlendirilmiştir. **Göç İdaresi Genel Müdürlüğü** zamanla tüm sığınma rejiminin yükünü üstlenmiş ve resmi olarak da **koordinasyon görevi** kuruma geçmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. Maddesi'nde geçici koruma tanımlanmıştır. **Buna göre ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye'ye giriş yapan yabancılara bu statü tanınmaktadır.** Bu statü ile birlikte bir **"Geçici Koruma Kimlik Belgesi"** düzenlenir. Bu belge ile kişiye tahsis edilen yabancı kimlik numarası ile geçici koruma altındaki Suriyeliler eğitim, sağlık, çalışma hakkından ve sosyal yardımlardan yararlanabilirler. **Bu kimlik belgesi ile kayıt olunan ilde ikamet edilebilir.** Mart 2016'dan itibaren geçici koruma rejiminde kayıt, iki aşamalı olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ön kayıt denilen ilk aşama farklı birimlerce yürütülmektedir. **Uygulamada geçici kaydın durdurulduğu iller bulunabilmektedir. Kimi illerde ise, ön kayıt için yedi, sekiz ay gibi bir bekleme süresi vardır. Bu durum, birazdan ifade edileceği üzere mültecilerin hak ve hizmetlere erişiminde aksamalara yol açmaktadır.**

1.2 Özel İhtiyaç Sahipleri

Geçici Koruma Yönetmeliği 3. Madde'ye göre, refakatsiz çocuklar, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiler özel ihtiyaç sahipleri olarak kabul edilmektedirler.

Özel ihtiyaç sahipleri, sisteme bu şekilde kayıt yapıldığında başta sağlık hizmetleri olmak üzere sağlanan hak ve hizmetlerden öncelikli olarak yararlanabilirler. Ön kayıt aşamasında bu kategori altında giriş yapılmadıysa, daha sonradan da kayıt makamlarına başvuru yapılarak, sisteme özel ihtiyaç sahibi olarak giriş yapılabilir. Her ne kadar Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriyeliler için uluslararası başvuru yolunu kapatmış olsa da, **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), illerde sivil toplum örgütlerinin yönlendirmesi ile özel**

ihtiyaç sahibi olarak değerlendirilebilecek Suriyelilerin de üçüncü ülkelere yerleştirmesini yapmaktadır.

16 Mart 2018 tarihinde yönetmelikte yapılan değişiklikle, özel ihtiyaç sahiplerinin geçici koruma kapsamında yararlanacağı sosyal hizmetler ve yardımlar ve sağlanacak psikososyal destek çalışmaları **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı**'nın kontrolüne verilmiştir. **Refakatsiz çocuklar** da Bakanlığın koruması altındadır. Ancak bu son değişiklikle çocukların **geçici koruma merkezlerinin** bir bölümünde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Bakanlık işbirliği ile barındırılmasının önü açılmıştır. Yine sivil toplum örgütlerinin Suriyeli mültecilere verdiği psikososyal destek hizmetlerinin Bakanlığın belirleyeceği usul ve esaslara göre yürütülmesi düzenlenmiştir.

Çocuk Koruma Kanunu **6. Madde**'ye göre, sivil toplum örgütlerinin koruma ihtiyacı içerisinde olan çocukları **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğü'ne** (Çocuk Hizmetleri) bildirme yükümlülüğü vardır. Kurumun ihbarı ile çocuk hakimi, koruma ihtiyacı içerisinde olan çocuk için koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınmasına karar verebilir.

Ayrıca bir sonraki bölümde açıklanacağı üzere, **cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalanların** başvurabileceği adli ve idari mekanizmalar da bulunmaktadır.

1.3 İstanbul Sözleşmesi Hükümlerinin Yorumlanması

Türkiye'nin herhangi bir çekince koymadan taraf olduğu ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren **İstanbul Sözleşmesi uyarınca, 1951 Sözleşmesi'nde düzenlenen mülteci tanımında geçen zulüm ifadesini, toplumsal cinsiyete dayalı bir perspektiften yorumlaması gerekmektedir.** Buna göre toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin de bir zulüm çeşidi olarak **tamamlayıcı/yardımcı korumayı** gerektirecek derecede ciddi bir zarar olarak tanınması için mevzuatta gerekli düzenlemenin yapılması gerekir. Halbuki, gerek şartlı mültecilik tanımı yapılırken gerekse de **geri gönderme yasağının** çerçevesi çizilip, **ikincil korumanın** tanımı yapılırken, İstanbul Sözleşmesi'nin çizdiği bu çerçeve esas alınmamıştır.

İstanbul Sözleşmesi 60. Madde'ye göre, iltica başvurusu yapanlar için toplumsal cinsiyete duyarlı kabul usullerinin yanı sıra destek (**kadın çevirmen gibi**) hizmetlerinin sağlanması ve toplumsal cinsiyet yönergelerinin ve mülteci statüsünün belirlenmesi ve uluslararası koruma başvurusunu da kapsayan **toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma usullerini** geliştirmeye yöne-

lik gerekli hukuki veya diğer tedbirlerin alınması gerekir. Türkiye'nin uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan bu yükümlölükleri **geçici koruma rejimi** için de geçerlidir.

Suriyeli mülteciler açısından, tecavüz, zorla ve erken yaşta evlendirme, kadın ticareti, zorla seks işçiliği başta olmak üzere silahlı çatışma ortamında yaşanan diğer şiddet biçimlerinin **şartlı mültecilik statüsü** belirlemede bir zulüm çeşidi olarak değerlendirilmesi gerekir. **Ancak Geçici Koruma Yönetmeliği ile uluslararası korumaya başvuru yolu kısıtlanmıştır.** Bu durumda, toplumsal cinsiyete duyarlı kabul usulleri, örneğin şiddet mağduru kadınların süreç içinde mümkün olduğunca erken belirlenmesi, kadın ve erkeklere ayrı barınma ve tuvalet imkânı tanınması, görevli personel içinde bu konuda eğitimli kadınların da olması gibi tedbirler alınabilir ve bunlar sığınmacılar tarafından talep edilebilir. Kayıt sırasında ve eğer BMMYK tarafından yerleştirme yapılacaktır, **mülakatların toplumsal cinsiyet açısından duyarlı bir şekilde yapılması ve şiddet mağduru kadına tercümanının cinsiyetini seçme hakkı tanınması gerekir.**

İstanbul Sözleşmesi **61. Maddeye** göre ise, taraf devletler statü ve ikamet durumuna bakmaksızın, korumaya muhtaç, **'kadına yönelik şiddet'** mağdurlarının hayatlarının risk altında olabileceği veya işkence veya insanlık dışı muameleye veya cezalandırılmaya maruz kalabilecekleri hiçbir ülkeye hiçbir durumda iade edilmeyeceklerini güvence altına almak için gerekli, yasal ve diğer önlemleri almak zorundadırlar. **Bu hükme göre, kadına yönelik şiddet mağduru bir Suriyelinin Suriye'ye hiç bir koşulda geri gönderilmemesi gerekir.**

1.4 Kayıt

Geçici koruma kaydından **Göç İdaresi Genel Müdürlüğü** sorumludur. Kayıt işlemlerinde **gizlilik** esastır. Kimliğine dair belge sunamayan kişiler için, aksi ispatlanana kadar verdiği beyan esas alınır. Kayıt merkezleri ilden ile değişebilmektedir. Kayıt sırasında ad, soyad, doğum yeri, doğum tarihi vb. temel bilgiler alınır.

Suriyeli mültecilerin kayıt ve daha sonrasındaki tüm işlemlerde **tercüman hizmeti alma** ve hatta **İstanbul Sözleşmesi gereği tercümanlarının cinsiyetini seçme** hakları vardır. Kayıt esnasında fotoğraf, parmak izi gibi biyometrik veriler de alınacaktır. Geçici korumadan yararlananların Türkiye'de doğan çocukları için vasinin, **doğumdan 30 gün sonra Nüfus Müdürlüğü'ne başvurması gerekir. Doğum, ölüm, evlilik ve gönüllü geri dönüş gibi durumlarda kimlik bilgileri güncellenir.** Geçici koruma kapsamındakilerin bilgileri **adres kayıt sistemine** kaydedilir. **Kayıt belgesi ikamet izni yerine geçmez.**

Kayıt olmak Türkiye Cumhuriyeti makamları tarafından bir yükümlülük olarak görülmektedir. Kayıt sonrası geçici barınma merkezine (kamp) sevk bir zorunluluk değildir. Kampların mevcut kapasitesi ihtiyacı karşılayamamaktadır. **Ancak özel ihtiyaç sahiplerinin barındırılmasına öncelik verilir. Hak ve hizmetlere kayıt olunan ilde erişim esas kabul edilmiştir.**

Geçici koruma kapsamında kayıt olanlar;

- Belirli bir ilde ikamet etme, O ilin valiliği tarafından belirlenen sürelerde bildirimde bulunma,
- Çalışma durumuna dair bilgileri 30 gün içinde paylaşma,
- Gelir ve sahip olduğu taşınmazları bildirme,
- Adres, medeni durum, doğum ve ölüm gibi kimlik bilgisi değişikliklerini 20 gün içinde bildirme,
- Kimlik bilgilerini paylaşma ve
- Haksız olarak yararlandığının tespit edildiği hizmetlerin bedellerini geri ödeme yükümlülüğü altındadır.

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamındaki iş ve işlemler için yetkililer mülteciyi ilgili birime davet edebilir. Davete uyulmaması halinde, önce uyarı sonrasında kişi hakkında idari veya adli işlem başlatılabilir. **Ayrıca yükümlülüklerine uymayanların, eğitim ve acil sağlık hizmetleri hariç, diğer haklardan faydalanmalarında kısmen veya tamamen kısıtlamaya gidilebilir.** Geçici barınma merkezi (kamplarda) kalanların bu kalışlarına süreli ve süresiz sınırlama getirilebilir.

1.5 Haklara Erişim

Çalışma Hakkı

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik gereği, Suriyeli mültecilerin başvuru yapma aşamasında en az **6 aylık geçici koruma süresini doldurmuş olması gerekmektedir.** Ancak koruma sağlanan ilde çalışmak üzere başvuruda bulunulabilir. Ancak bazı iş ve meslekler çeşitli kanunlarla **sadece Türk vatandaşlarına hasredilmiştir.** Dış hekimli-

ği, hastabakıcılık, ebelik, eczacılık, veterinerlik, özel hastanelerde sorumlu müdürlük, avukatlık, noterlik, özel ya da kamu kuruluşlarında güvenlik görevliliği, kara suları dâhilinde dalgıçlık, kaptanlık, kılavuzluk ve sair meslekler ve gümrük müşavirliği gibi iş ve meslekleri sadece Türk vatandaşları yapabilir. Çalışma izni başvuruları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na **e-devlet üzerinden ve işveren** tarafından yapılır. Aynı işyerinde geçici koruma kapsamında çalışacakların Türk vatandaşlarının **yüzde onunu** geçmemesi gerekir.

Mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma altındakiler çalışma izni **muafiyeti kapsamındadır**. Çalışma izni muafiyeti başvuruları mültecinin ikamet ettiği ildeki Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü'ne yapılır. Sağlık meslek ve eğitim meslek mensuplarının ayrıca başvurudan önce İl Sağlık Müdürlüğü veya Milli Eğitim Bakanlığı/Yükseköğretim Kurulu'na ön başvuru yapması gerekmektedir. **Geçici koruma sahiplerine her seferinde bir yıllık muafiyet veya çalışma izni verilir. Geçici koruma altındakilere asgari ücretin altında ödeme yapılamaz.**

Sosyal güvenlik mevzuatına göre işverenin **sigorta girişini yapması**, yetkili makamlara bildirimde bulunması ve düzenli olarak mültecinin primlerini yatırması gerekmektedir. İşverenin bir mülteciyi sigortasız olarak çalıştırdığının tespit edilmesi halinde, işveren hakkında idari para cezası uygulanır. Eğer işyerinde bir kaza meydana gelirse işverenin, iş kazasından itibaren **3 gün** içerisinde **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bölge Müdürlüğü'ne** bildirimde bulunması gerekmektedir. İşverenin bildirimde bulunmaması halinde bu bildirim bizzat yapabilmek mümkündür. Bu bildirim yapılmasının ardından iş kazasının gerçekleştiği yerdeki **Sigorta Müdürlüğü'ne** dilekçe ile başvuru yapılabilir. Mültecinin yapacağı başvurunun ardından yönlendirileceği hastanede fiziksel zarara ve/veya maluliyet derecesine ilişkin bir rapor alması mümkündür. Raporla saptanan maluliyet düzeyine göre maluliyet aylığı veya sürekli iş göremezlik gelirinə başvurması da mümkün olabilir.

Sağlık Hakkı

Suriyeli mültecilerden geçici koruma kaydı alınmayanların sağlık hizmetlerinden yararlanması mümkün değildir. Bu nedenle ön kayıt için bekleme süresi sağlık hizmeti alımında aksamalara yol açmaktadır. Sağlık hizmeti alınabilecek kuruluşlar sağlık ocağı, aile planlaması merkezi gibi birinci basamak sağlık kuruluşları olabileceği gibi, devlet ve üniversite hastaneleri de olabilir. **Ancak Suriyeli mültecilerin üniversite hastanelerine sevki oldukça zordur.** Özel

hastanelere doğrudan başvuru da yapamazlar. **Eğer işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi statüsünde özel ihtiyaç sahibi olarak sisteme kayıt yapıldıysa hizmetlere erişimde mültecinin öncelik hakkı olur.**

Sağlık hizmetlerinin mültecinin ikamet ettiği ilde alması esas kabul edilmiştir. İkametin bulunduğu ilde tedavi alınamayacak bir rahatsızlık olması durumunda en yakın ve en uygun başka bir ildeki sağlık kuruluşuna sevk yapılır. Reçete ile verilen ilaçlar anlaşmalı eczanelerden ücretsiz alınabilir. Eşdeğer ilaç verilmesi durumunda ücret farkı alınır. Sağlık hizmeti alırken, bir mültecinin hakkının ihlal edildiği fark edilirse **İl Sağlık Müdürlüğü'ndeki Hasta Hakları Kurulu'na başvurulabilir.**

Eğitim Hakkı

Okul çağındaki çocuklar kimlik belgesi ile ilk ve ortaöğretim kurumlarına kayıt yaptırabilirler. **Devlet okullarında eğitim ücretsizdir.** Hukuki olarak statüsü tanınmış **Geçici Eğitim Merkezleri'nin** diploması denklik için geçerlidir. Ancak bu merkezler 2017 yılı itibarıyla kademeli olarak kapatılmaya başlanmıştır ve öğrenciler devlet okullarına yönlendirilmektedir. Lise eğitimini Suriye'de tamamlanmış mülteciler ise, lise denklik belgesi almak için **Yabancı Öğrenciler Lise Yeterlilik ve Denklik Sınavı'na** girmek zorundadır. Türkiye'de yükseköğrenime devam etmek isteyenler başvuruda bulunacakları üniversitenin açtığı Yabancı Öğrenci Sınavı'na girmelidir.

Suriyeli kadınlar ayrıca meslek edinme kapsamında yaygın eğitime de ulaşabilirler. İllerdeki **Halk Eğitim Merkezleri** tarafından kurslara **ücretsiz katılım** mümkündür.

Seyahat Özgürlüğü

Geçici koruma altındaki Suriyeliler başka bir ilde seyahat edebilmek için önce kayıtlı oldukları ilin **İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden yol izin belgesi** almalıdır. Yol izin belgesi 15 gün süreli olarak verilir. Kişiler kayıtlı oldukları ilde geri döndükten sonra İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne bildirimde bulunmalıdır.

Geçerli seyahat belgesi ve geçerli vizesi olan Suriyeli mülteciler üçüncü bir ülkeye gidebilirler. Türkiye'de geçici koruma kaydı yaptırmış olmaları buna engel değildir. Geçerli seyahat belgesi ve geçerli vizesi olmayan ve üçüncü ülkeye çıkmayı arzu eden tüm geçici korunanların ise, ikamet ettikleri ilin İl Göç Müdürlüğü'nden çıkış izni almaları gerekir.

Sosyal Hizmetler ve Yardımlar

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mülteciler ikamet ettikleri ildeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığı ile yardımlardan faydalanabilirler. İhtiyaç duyan başvuruculara Sosyal Uyum Yardımı (SUY), Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY), BMMYK kış yardımı sağlanabilmektedir.

Mülteciler Türkçe öğrenmek için illerdeki Halk Eğitim Merkezleri'ne başvuru yapabilirler. Kadına yönelik şiddet mağduru ve can güvenliği riski olan **Suriyeli kadın mülteciler ve refakatindeki çocuklar ayrıca Kadın Konukevi hizmetinden yararlanabilirler.** Bu hizmetten yararlanmak isteyen kadınlar Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne, ŞÖNİM'e, benzeri görev yapan kurum kuruluşlara ve kolluğa başvuru yapabilirler. **Şiddetten haberdar olan üçüncü kişilerin bildirimleri ihbar kabul edilir.**

%40'tan yüksek engeli bulunan Suriyeliler, **Engelli Bakım Merkezleri'nde** bakım, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanabilirler.

Evlenme ve Boşanma

Mültecilerin Türk Medeni Kanunu'na göre evlenmeleri mümkündür. Nikahlar belediyelerin evlendirme daireleri tarafından kıyılır. Mültecilerin gerekli evrakları sunmaları gerekir. Bunların başında da evli olmadığının ispatı gelir. Türk Medeni Kanunu uyarınca **çok eşlilik yasaktır ve suç olarak kabul edilmektedir.** Çocukla yapılan resmi olmayan bir "evlilik" **Türk Ceza Kanunu uyarınca çocuk istismarı** olarak değerlendirilmektedir. Failler hapis cezası da dâhil olmak üzere cezalandırılmaktadır. Sivil toplum örgütleri koruma ihtiyacı olan çocukları yetkililere bildirmekle yükümlüdürler. Ayrıca, bir suçun işlendiğini gören herkes bunu yetkililere bildirmekle yükümlüdür.

Mülteci Türkiye dışında evlenmiş de olsa, Türkiye'de boşanabilir. Bazı ülkelerde dini nikâh resmi sayılmaktadır. Menşe ülkede veya önceki mutat ikamet ülkesinde kıyılmış olan dini nikâh, eğer o ülkede resmi nikâh olarak kabul ediliyorsa, Türkiye'de de tanınır. Yine, geleneksel nikâh türleri de, kişi İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne kayıt sırasında o şekilde bir ifade vermişse, kayıt sırasında nikâhı tasdik eden resmi bir belge sunamamış olsa bile Türkiye'de tanınır.

Boşanmak için ilgili aile mahkemesine bir boşanma dilekçesi sunulması gerekir. Mülteciler baroların **adli yardım birimlerinden** boşanma usulleri hakkında hukuki yardım alabilirler.

Adli Yardım

Yönetmeliğe göre bütün bir sığınma prosedürü boyunca ücretini kendisinin karşılaması şartıyla mülteciler bir **avukat ile temsil edilebilir**. Eğer avukatlık ücretini karşılayacak durumları yoksa, yine hem başvuru aşamasında hem de sonrasında statü alındığında kayıtlı olunan **ildeki baroya başvurarak adli yardım hükümleri doğrultusunda kendilerine bir avukat atanmasını talep edebilirler**.

1.6 Geçici Korumanın Sona Ermesi

Geçici koruma gönüllü geri dönüş veya üçüncü bir ülkeye çıkış ile sonlanır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gönüllü geri dönüş yapmak isteyenlere gerekli kolaylıkları sağlar. **Ancak bu tamamen Suriyeli mültecinin isteğine bağlı olmalıdır! Türkiye yukarıda da açıklandığı gibi uluslararası hukuka göre geri gönderme yasağı ile bağlıdır**. Üçüncü bir ülkeye geçici veya daimi çıkışlar da Genel Müdürlüğün iznine bağlıdır. **Üçüncü bir ülkeye daimi olarak çıkış durumunda geçici koruma sona erer**.

2. Suriyeli Mültecilerin Başvurabileceği Hukuki Mekanizmalar

2.1 Sınır Dışı Edilme Riski ile Karşılaşma Durumunda

Mülteciler düzensiz yollardan ülkeyi terk etmeye çalışırsa sınır dışı edilme amacıyla idari gözetime alınabilirler. Ancak geri gönderme yasağı kapsamında sınır dışı hükümlerinin Suriyeli mültecilere uygulanmaması gerekir. **Böyle bir durumda acilen alanda çalışan sivil toplum örgütlerinden destek talebinde bulunulması iyi olacaktır. Uygulamada Suriyeliler diğer gruplara nazaran daha az sınır dışı edilme riski ile karşılaşmaktadır ama sınır dışı vakaları da mevcuttur**.

Bir mülteci hakkında sınır dışı kararı alınıp, geri gönderme merkezine konulması durumunda, bu karara karşı **mültecinin kendisi, yasal temsilcisi veya avukatı sulh ceza hakimine başvurabilir**. Sulh ceza hakimi incelemesini beş gün içinde sonuçlandırır ve kararı kesindir. Geri gönderme merkezlerinde idari gözetimin süresi altı ay +altı ay on iki ayı geçemez. İdari gözetimin devam edip etmeyeceği her ay valilik tarafından düzenli olarak değerlendirilir ve gerektiğinde son verilebilir.

Anayasa Mahkemesi'ne Başvuru

Mülteciler haklarında verilen **sınır dışı ve idari gözetim kararlarına** karşı **Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda** bulunabilirler.

- Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar
- Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar
- Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar
- Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler
- Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler için sınır dışı kararı alınabilir.

Geri gönderme yasağı açıkça kanunda yer almaktadır ve uluslararası hukukun teamül hukukunun parçası temel bir ilkedir. Buna göre; **hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.** Böyle bir karar ile idari gözetim durumunda, sulh ceza hâkimine itiraz hakkı vardır. Ancak olası bir sınır dışı durumuna karşı bir avukat aracılığı ile ve **tedbir talebi** ile **Anayasa Mahkemesi'ne** başvurulabilir. Başvurucunun yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik bir tehlike olduğu iddiasının ciddi bulunması durumunda **Mahkeme yeniden bir karar verilinceye kadar sınır dışı kararının uygulanmamasına dair karar alıp, İçişleri Bakanlığı'na bildirir. Mahkeme tedbir talepli başvuruları durumun gerektirdiği şekilde çok kısa sürede karara bağlanmaktadır.**

2.2. Hak Arama Özgürlüğü

Türkiye'de yaşayan herkesin adli ve hukuki yollara başvurma hakkı bulunmaktadır.

Ceza Hukuku Açısından

Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) kadına yönelik şiddet ile ilgili önemli düzenlemeler bulunmaktadır. Herhangi bir suç şüphesi halinde, emniyete veya cumhuriyet savcılıklarına suç duyurusunda veya şikâyette bulunmak gerekir. Bazı suçlar şikâyete bağlıdır; bazı suçlar açısından ise

savcılarının durumdan haberdar olması yeterlidir. Savcılık makamı kendiliğinden hareket geçer ve soruşturmayı herhangi bir şikayet olmadan başlatır. **Şikayet hakkı olan kişi faili ve fiili öğrenme tarihinden itibaren altı ay içerisinde şikayette bulunmalıdır.**

Şikayete bağlı suçlar örneğin şunlardır; cinsel saldırı, reşit olmayanla cinsel ilişki, cinsel taciz, tehdit, konut dokunulmazlığının ihlali, iş ve çalışma hürriyetinin ihlali, kişilerin huzur ve sükununu bozma, hakaret (TCK madde 125/3-a hariç), haberleşme gizliliğini ihlali, özel hayatın gizliliğini ihlali, güveni kötüye kullanma.

Bir ceza yargılamasında şüpheli durumda olan kişiler gerek duyulması durumunda ücretsiz avukat hizmetlerinden faydalanabilirler. Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca, *“Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafî seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafî görevlendirilir”* denilmektedir. Alt sınırı beş yıldan fazla olan soruşturma ve kovuşturmalarda ise, şüpheli veya sanığın avukatı yoksa istemine bakılmaksızın kendisine bir avukat temin edilir.

Diğer Durumlarda

Diğer durumlar açısından yani ceza hukuku kapsamına girmeyen ve bir suç teşkil etmeyen iddialar bakımından, doğrudan doğruya mahkemelere başvurulabilir. Bu başvuruların avukat aracılığı ile yapılması daha uygun olabileceksin de, kişiler bizzat kendileri de mahkemeye başvurarak dava açabilirler ya da davalı durumda iseler kendilerini savunabilirler. **Bu tür durumlar bakımından avukat hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanmak isteyen mülteciler, yine buldukları ilin barosunun adli yardım bürosuna başvurmaldır.**

2.3 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları

Kadına yönelik şiddetle hukuki mücadele mekanizmalarını, ulusal ve uluslararası mekanizmalar olarak ikiye ayırarak incelemek mümkündür. **İç hukukta kadına yönelik şiddeti düzenleyen ilk kanun 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 Sayılı Ailenin Korunması Hakkında Kanundur.** Bu Kanun, hem uluslararası hukuk kurallarına ve içtihatlarına uygun olmadığı, hem de kadınların şiddetten korunmalarına yönelik yeterli araç ve önlemleri içermediği, örneğin yalnızca resmi olarak evli kadınları kapsadığı gibi sebeplerle eleştirilere maruz kalmıştır. Türkiye’de özellikle kamuoyunda oluşan baskı, Avrupa Birliği’ne uyum süreci ve **İstanbul Sözleşmesi**’nin de etkisiyle, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için mevzuatta yeniliklere gidilmiş ve iç hukukun sözleşmeye göre yeniden düzenlenmesi için **6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu** hazırlanarak 8 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe sokulmuştur. 2013 yılında ise bu Kanunun uygulama yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. 6284 Sayılı Kanun, **Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi** (metinde geçtiği haliyle **İstanbul Sözleşmesi**) ile uyumlu düzenlemeler içermektedir.

Kanun hem kadınların henüz şiddet tehdidi altında oldukları dönemde alınabilecek önlemleri, hem de şiddete uğradıktan sonra başvurabilecekleri koruyucu mekanizmaları düzenlemektedir. Kanun, **Şiddet Ön-**

leme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) olarak isimlendirilen ve yedi gün yirmi dört saat çalışacak merkezlerin kurulmasını öngörmektedir.

Bu kanuna göre şiddet; fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü, ekonomik şiddet olabilir. **Zorla evlendirme, ısrarlı takip** gibi İstanbul Sözleşmesi'nde özel olarak ele alınan bazı şiddet fiilleri TCK kapsamında düzenlenmiş değildir. Ekonomik şiddetle ilgili olaylarda genellikle Türk Medeni Kanunundan yararlanılır. **6284 sayılı Kanun çerçevesinde bazı tedbirlerin alınması mümkündür. Bu tedbirler, sadece vatandaşlar için değil, ülkede yaşayan herkes için** düzenlenmiştir. **Dolayısıyla, şiddete uğrayan mülteciler, Türk vatandaşı olup olmamalarına bakılmaksızın Kanunun öngördüğü tedbirlerden faydalanabilirler.** 6284 Sayılı Kanun'un getirmiş olduğu en önemli düzenlemelerden birisi, **mülki idare amirine** ilgilinin, kolluğun başvurusu, üçüncü kişinin ihbarı ile veya re'sen, delil veya belge aramaksızın, koruyucu tedbir kararı verebilme hakkı getirmiş olmasıdır. Hakim tarafından yine delil ve belge aranmaksızın, mülki idare amirinin verdiği koruma kararlarının yanında, bunlara ek olarak başka bazı koruma kararları alınabilmektedir. 6284 Sayılı Kanun tarafından getirilen diğer bir yenilik de; mülki amir tarafından alınabilecek **barınma yeri sağlanmasına ve geçici koruma altına alınmaya ilişkin tedbirlerin, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ilgili kolluk amirince de alınabilir hale getirilmesidir.** Bu kanun çerçevesinde, aşağıdaki belli başlı tedbirler alınabilir.

- Kadına veya çocuklarına bulunduğu ilde veya başka bir ilde uygun barınma yeri sağlanması, gerekirse mağdurun iş yerinin değiştirilmesi
- Hayatî tehlikesi bulunması halinde, mağdurun geçici olarak koruma altına alınması
- Geçici maddi yardım yapılması
- Psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi
- Çalışmayan mağdur için dört ay, çalışanlar için iki ay süreyle ücretsiz kreş imkânının sağlanması
- Şiddet uygulayan veya uygulama ihtimali bulunan kişinin 6 aya kadar evden uzaklaştırılması (eve yaklaşmaması) veya gereken durumlarda çocuklarına yaklaşmamasına karar verilmesi
- Şiddet uygulayan kişinin ortak ev dışında kalınan yere, okula veya iş yerine gelmesinin engellenmesi

- Şiddetin sona erdirilmesi için her türlü tedbir kararı alınması
- Hayatî tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağına anlaşılması hâlinde rızaya dayalı olarak kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi
- Telefon, mektup vs. iletişim vasıtalarıyla şiddet ihtimali bulunan kişinin rahatsız etmesinin engellenmesi
- Mağdurun bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması

Bu tedbirlerden herhangi birinin alınabilmesi için **kişinin beyanı yeterli kabul edilir ve şiddet gördüğünü ispatlaması gerekmez. Kanunun öngördüğü tedbirlerin uygulanması için şiddet gösteren birey ile aynı evde yaşama şartı da bulunmamaktadır.**

Şiddete maruz kalan kadınlara yönelik sosyal hizmet mekanizmaları ise büyük ölçüde 2011 yılında kurulmuş olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) tarafından yürütülmektedir. Merkez teşkilatında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü; taşra teşkilatında ise Sosyal Hizmet Merkezleri, ŞÖNİM'ler, ilk kabul birimleri ve sığınaklar bu bakanlığa bağlıdır.

Şiddete maruz kalan kişiler,

- Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Engelli Sosyal Hizmet Danışma Hattı'na (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı)
- Valilikler veya Kaymakamlıklara
- Cumhuriyet Başsavcılıkları, Aile Mahkemesi Hâkimliklerine
- Polis Merkezleri, Jandarma Karakollarına
- Sağlık Kuruluşlarına
- Belediyelere
- Baroların Adli Yardım Kurulları ve Kadın Danışma Merkezlerine veya
- Kadınlara Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarına başvurdukları takdirde, koruma sürecinin başlaması sağlanabilir.

II. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Toplumsal cinsiyet eşitliği hangi alanda olursa olsun yapılacak pek çok çalışma, planlama, uygulama için göz önünde tutulması gereken önemli bir kriterdir. Çünkü toplumsal yapıyı belirleyen ve biçimlendiren bir olgudur. Kadınların eğitim, sağlık, istihdam, siyasi katılım gibi alanlardaki durumu hakkında bilgi verir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı toplumlarda bu alanlara ilişkin hak ve olanaklardan kadınların erkeklerle eşit bir biçimde yararlanmadığını görür. Bu durum kadınlara yönelik çeşitli hak ihlallerine, ayrımcılığa ve şiddete yol açar. Kadına yönelik şiddetin temel sebebi de bu çerçevede toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir.

2.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Cinsiyet- Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kadın ve erkeğin doğuştan getirdiği biyolojik, fizyolojik ve genetik özelliklerdir.

Toplumsal cinsiyet bireylerin erkeklere ve kadınlara dönüştürüldüğü toplumsal ve kültürel süreçlerdir.

Aile, okul, kitaplar, sokak, arkadaşlık ilişkileri, iş yaşamı, medya, yasalar, din, gelenek ve görenekler gibi alanlar toplumsal cinsiyetle ilgili değer ve davranışları öğrendiğimiz alanlardır.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı İşbölümü

Toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde, kadınların ve erkeklerin ne yapması gerektiği ya da neleri yapabileceği hakkında toplumda yaratılmış olan fikirlere ve değerlere dayanarak, kadınlara ve erkeklere farklı roller, sorumluluklar ve görevler yüklenmesine cinsiyete dayalı işbölümü denir (Bhasin, 2003).

Kadınların işleri, annelik ve aile içinde yaptıkları işler temelinde özel alanda gerçekleşirken, toplumsal ve kamusal alanda yapılan işler erkeklerin işi olarak görülür.

Genel olarak; “kadın işi” düşük statülü ve düşük ücretli, geçici, güvencesiz olan niteliksiz işlerden, buna karşı “erkek işi” yetki ve sorumluluk gerektiren, yüksek ücretli, sürekli, güvenceli olan nitelikli işlerden oluşmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği, bireylerin sahip oldukları hak ve özgürlüklerin, üstlendikleri görev ve sorumlulukların onların kadın ya da erkek oluşlarından bağımsız olarak eşit olması demektir (EFAIDS, 2007).

2.2 Kadına Yönelik Şiddet

Kadına karşı/yönelik şiddet “ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” olarak tanımlanır.

“Kadın” terimi 18 yaşın altındaki kız çocuklarını da kapsamaktadır.

“Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)”

“Aile içi şiddet”, aile içerisinde veya hanede veya mağdur faille aynı evi paylaşırsa da paylaşmasa da eski veya şimdiki eşler veya partnerler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemi anlamına gelir.(İstanbul sözleşmesi)

“Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet”, kadına kadın olmasından dolayı uygulanan ve kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet anlamına gelir. (İstanbul sözleşmesi)

Kadına Yönelik Şiddet Biçimleri

Fiziksel şiddet

Kadının bedensel bütünlüğüne yönelik her türlü saldırı, tehdit ve davranıştır. Fiziksel gücün bir korkutma, baskı ve yaptırım aracı olarak kullanılmasını içerir.

- Dayak-dövme; tokat atma, tekmeleme, sarsma, tükürme, uzuvları bükme, saç çekme, ısırma, sigara ile yakma, istenmeyen bir maddeyi yedirme, üstüne yakıcı madde dökme, sopa, maşa, delici kesici alet kullanarak yaralama vb.
- Aç bırakma, uyutmama, soğukta bırakma, hapsetme
- Kadının yeti kaybına uğratılması (görme, işitme kaybı, organ, kol ve bacak kayıpları)
- Sağlıksız koşullarda yaşamasına neden olma, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını engelleme
- Kadının öldürülmesi (namus kisvesi altında işlenen cinayetler, intihara zorlama)
- Ülke genelinde yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılan kadınların oranı %36'dır.

Yaşadıkları fiziksel şiddet sonucunda yaralanan kadınların oranı %26'dır (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014).

Cinsel Şiddet

Kadının rıza göstermediği her türlü cinsel davranış ve cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol aracı olarak kullanılmasıdır.

- Sözle, elle sarkıntılık, dijital ortamda cinsel içerikli fotoğraf, video, mesaj gönderme vb.
- İstenmeyen öpme, dokunma ya da okşama gibi cinsel temas durumları
- İstenmeyen cinsel eylemlere zorlama
- Cinsel ilişkiye zorlama

- Fuhuşa zorlama, kadın ticareti
- Akraba ya da yakınlarla yönelik cinsel saldırı ya da cinsel istismar (Ensest)
- Erken yaşta, zorla evlendirme
- Tecavüz

Yaşamının herhangi bir döneminde cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı %12'dir.

Yaşamın herhangi bir döneminde fiziksel veya cinsel şiddetin birlikte yaşanma oranı % 38'dir (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014).

Psikolojik/Duygusal Şiddet

Kadının psikolojik bütünlüğüne yönelik her türlü tutum, saldırı ve davranıştır. Duyguların baskı, tehdit ve istismar aracı olarak kullanılmasını içerir.

- Tehdit etme (zarar vermekle, terk etmekle, çocuklarını elinden almakla, tehdit, vb.)
- Kadına kendini kötü hissettirmek, özgüvenini, beğenisini zedeleyici söz söylemek ve davranışlarda bulunmak, aşağılamak, isim takmak, aciz, çaresiz olduğunu söylemek
- Sürekli kadını suçlamak
- Kontrol davranışları: Kadının yaşamı üzerindeki kontrolünü yok etmek, çocuklarıyla veya ailesiyle görüşmesine izin vermemek, kadını yalnızlaştırmak, bir yere hapsetmek ve ilişkilerinin bozulmasına yol açacak eylemlerde bulunmak, hesap vermeye zorlamak

Yaşamının herhangi bir döneminde duygusal şiddet yaşayan kadınların oranı %44'tür (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014).

Ekonomik Şiddet

Kadına yaşamını sürdürebilmesi için gerek duyduğu ekonomik olanaklardan mahrum bırakılması, ekonomik kaynakların ve paranın kişi üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli bir şekilde kullanılmasıdır.

- Kadının çalışmasına engel olma
- Çalışıyorsa kazancına el koyma
- Kazancından sadece harçlık almak biçiminde yararlanmasına izin verme
- Çok az para bırakarak evi geçindirmesini isteme
- Mallarına el koyma
- İş bulmasını kolaylaştıracak kurs ve faaliyetlere katılmasını engelleme
- Kadının iş yerinde olay çıkartma
- Ekonomik kararlardan dışlama
- Ortak edinilmiş mallara zarar verme
- Miras hakkından yararlandırmamak

Ülke genelinde ekonomik şiddete maruz kalan kadınların oranı % 30'dur (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014).

Dijital Şiddet

Teknolojik araçların (internet, cep telefonu vb.) kişiyi küçük düşürmek, kısıtlamak, rahatsız etmek, cezalandırmak, denetlemek amacıyla kullanılmasıdır.

- Sosyal medya/e-posta şifrelerini alarak sosyal medya hesaplarını takip ve kontrol etmek
- Sürekli mesaj göndermek, aramak, bu aramalara hemen yanıt beklemek
- Gidilen yerleri ve yapılan etkinlikleri sürekli takip etmek
- Sosyal medyada hangi fotoğrafların beğenildiğini, kimlerle konuşulduğunu takip etmek, hesap sormak
- Kontrol etme amaçlı konumunu paylaşmasını istemek

- Cep telefonu kayıtlarının, e-posta hesaplarını, kontrol etmek ve bunlardan hareketle hesap sormak
- Partneri rızası dışında cinsel içerikli fotoğraflar göndermeye zorlamak ve bu fotoğrafları yaymakla tehdit etmek
- Sosyal medyada kişiyi küçük düşürecek, hareket ve yorumlarda bulunmak

Flört Şiddeti

Kişinin sevgilisi/partneri tarafından fiziksel, cinsel, psikolojik ve dijital şiddet içeren davranışlara maruz kalmasıdır. Şiddet uygulayan bu şekilde sevgililik ilişkisi üzerinde egemenlik kurmayı, gücünü göstermeyi ve kontrol etmeyi hedefler.

Tek Taraflı Israrlı Takip

Sözlü, yazılı olarak ya da herhangi bir iletişim aracını kullanarak kişiyi fiziksel veya psikolojik açıdan korkmuş ve çaresiz hissettiren, güvenliğinden endişe duymasına neden olan her türlü tutum ve davranıştır. Israrlı takip uygulayan kişi aile üyesi, arkadaş ya yabancı birisi olabilir.

Tek taraflı ısrarlı takibin en yaygın örnekleri şunlardır¹¹:

- Takip etmek, gözetlemek
- İstenmeyen ve ısrarlı telefon aramaları yapmak, mesajlar, mektuplar veya e-postalar göndermek
- İşyerimizde ya da yaşadığımız yerde beklemek, haklı bir sebep olmaksızın karşımıza çıkmak
- İsteğimiz dışında hediye göndermek
- İletişim bilgilerimizi internette veya sosyal medyada yayınlamak
- Kişi hakkında asılsız dedikodular yaymak

¹¹ Kadın Dayanışma Vakfı –Kadına Yönelik Şiddet Kitapçığı, 2017

- Duygu sömürüsü yapmak gibi kişinin iradesini etkilemeye yönelik davranışlarda bulunmak (görüşmeme durumunda intihar edeceğini söylemek vb.)
- Eski sevgilinin ya da eşin haber vermeden veya davet edilmeden eve, işe, okula gelmesi, her yerde kişinin karşısına çıkması
- Sürekli hediye veya çiçek alması veya göndermesi
- Kişinin arkadaş çevresiyle iletişim kurması, bilgi almaya çalışması
- Kişinin eşyalarına zarar vermesi

Türkiye genelinde, her 10 kadından yaklaşık %3'ü en az bir kez ısrarlı takibe maruz kaldığını belirtmiştir (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014).

Kadın Ticareti

Kadınların insan tacirleri tarafından zorla çalıştırılması, hizmet etmeye ve fuhuşa zorlanması, esaret altına alınması, vücut organları vermeye zorlanması, tehdit/baskı/cebir uygulanarak, çaresizliğinden yararlanarak veya aldatma ile kaçırılarak ülke dışına ya da ülke içinde başka bir yere götürülmesi ve bulundurulması kadın ticaretidir¹².

Erken Yaşta Evlilik

18 yaşın altında, çocuğun fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olarak evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi sorumlulukları taşımaya hazır olmadan evlendirilmesidir. Yani çocuk yaşta evliliktir.

Çocuk yaşta evlilikler bireyin psikolojik ve bedensel gelişimini olumsuz etkileyen, eğitim olanağını elinden alan, erken yaşta annelikten dolayı ciddi sağlık problemlerine hatta ölümlere neden olan çok boyutlu bir şiddettir.

Kadınların % 26'sı 18 yaşını tamamlamadan, erken yaşta evlendiriliyor (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014).

12 Kadın Dayanışma Vakfı –Kadına Yönelik Şiddet Kitapçığı, 2017

Zorla Evlilik

Kişilerin ebeveynleri veya aile fertleri tarafından tehdit edilerek, zorlanarak veya şiddet uygulanarak evlenmeye mecbur edilmesidir. Eğer taraflardan birisi evlendirilmeyi onaylamıyor ve kabul etmiyorsa, iradesi dışında kabul etmeye zorlanıyorsa buna zorla evlilik denir.

Ensest

Ensest, aile, akraba ya da yakın çevre bireyleri, anne/baba otoritesi ve statüsüne sahip kişiler tarafından bireye yönelen cinsel istismar ve zorlamayı içerir.

“Eskiden biyolojik yakınlığı olan yani kan bağı olan kişiler arasındaki cinsel ilişki olarak tanımlanıyordu. Bugün ise kan bağı olan ya da olmayan, yakın veya uzak hısımlar ve akrabalar ile çocuğa bakım veren tüm yetişkinleri kapsıyor.”¹³

Gelenekler Yoluyla Kadınların Maruz Kaldığı Şiddet Biçimleri

Namus cinayeti, beden bütünlüğüne zarar verecek uygulama ve sakatlanmalar, başlık parası, kumalık, berdel, kadın sünneti, kız kaçırma gibi şiddet biçimleridir.

13 https://www.morcati.org.tr/images/files/Cocuklara_Yonelik_Cinsel_Istismar.pdf

KAYNAKÇA

1. Bhasin, K.(2003). Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”, Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları. İstanbul
2. Kadın Dayanışma Vakfı. (2017).Kadına Yönelik Şiddet Kitapçığı, Ezgi Ofset ve Matbaacılık. Ankara
3. Kadın Dayanışma Vakfı (2017) Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları İzleme Raporu, <https://www.ab-ilan.com/wp-content/uploads/2017/10/izleme-rapor-2.compressed.pdf> (Son Erişim: 18 Mart 2018)
4. “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)” <https://rm.coe.int/1680462545>
5. Kıvılcım, Z & Özgür Baklacioğlu, N. (2015) Sürgünde Toplumsal Cinsiyet, Derin Yayınları
6. Mültecilerle Dayanışma Derneği (2017) Sonsuz Geçiciliğe Çare: Suriyeli Mülteciler Türkiye Vatandaşlığı Hakkında Ne Düşünüyor? İzmir: Sade Matbaacılık
7. Mültecilerle Dayanışma Derneği (2018) 8. Olağan Genel Kurulu Faaliyet Raporu, İzmir
8. Mülteci Hakları Merkezi (2016) Avukatlar İçin Mülteci Hukuku El Kitabı
9. Öztürk, N. Ö. (2015) Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi, Seçkin Yayıncılık
10. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu (Mart 2018) Göç ve Uyum Raporu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf (Son Erişim: 18 Mart 2018)
11. Yüksel Kaptanoğlu, İlknur vd. (2015). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Elma Teknik Basım Matbaacılık. Ankara
12. https://www.morcati.org.tr/images/files/Cocuklara_Yonelik_Cinsel_Istismar.pdf
13. <http://download.eiie.org/docs/IRISDocuments/EI%20Campaigns/EFAIDS%20Programme/2007-00169-01-E.pdf>

